

Miquel Angel Riera

Matèria de Mallorca

Josep Maria Llopart parlava d'equilibri a propòsit de la primera novel·la del poeta de Manacor Miquel Angel Riera. D'equilibri i de dolor, naturalment; però amb l'accent en la primera d'aquestes dues característiques o virtuts; perquè no es troba gaire sovint, potser, i perquè la novel·la en qüestió, Fuita i martiri de Sant Andreu Milà amb el seu «devesall d'horrors» i la seva «tumultuosa, cristianíssima passió» portava gairebé implícit i fins a un cert grau justificat un muntatge narratiu fet d'excés i de contrastos expressionistes, per exemple, i tot plegat, tanmateix, de bona llei, sobretot venint d'un poeta; però allò que hi predominava era una fluència interior de l'estil. La segona novel·la de Miquel Angel Riera, Morir quan cal (Premi Sant Jordi 1973, dit sigui amb honor per al premi) acendia per aquests equilibris fins a poder ésser qualificada de «tragèdia poètica». La seva dimensió ja era mítica, des dels ulls d'un adolescent trasbalsat i amb la mirada llunyana, fixa, del fugitiu Andreu Milà, mort en un «fet divers» però vivent en el buit insalvable que ha deixat en la vida del protagonista. Perquè només ell li podia haver dit a temps, potser, «que viure era aquesta cosa». La mort de l'adolescent, mentre hom es mata i mata al seu voltant, l'acompliment de la seva decisió de «morir quan cal», la més cruel decisió que podia acomplir amb ell i amb els altres, dona pas a la tercera novel·la de Miquel Angel Riera, L'endemà de mai escrita sota el signe de la pietat.

L'endemà de mai («El balnci», Edicions 62) ens aporta la veu profunda i plena del novel·lista però revestida d'una insistent autoritat: damunt el curs narratiu, al ritme de l'encavallament de les reflexions, i en la creixença segura de tots els valors de l'anàlisi. Es una veu (més que no una ploma) destinada a dir-se ella mateixa amb gravetat el que pensa de la conducta humana. Però és un escriptor, amb la base ja segura d'un gran escriptor, que sap esperar que el tema «prengui», com un foc o com una pasta que treballada puja, i aleshores damunt i més enllà d'aquest tema en creixença projecta una veu inconfusible que ens parla, amb aquest llibre admirable, de la pietat entre horrors que hi ha al si de l'home. D'horrors, per cert, no en manquen a la «matèria» de Mallorca, com si els més conspicus escriptors de l'illa ens diguessin, com el poeta Alcover, que no se'n saben anar de la vora de llur terrible mirador.

Tanmateix a L'endemà de mai el mal és conjurat per la resposta de l'home. No és respondre «l'home», com en el mite edipià davant l'esfinx, sinó tot el que hi ha dins l'home. El novel·lista ens ho conta amb una veu apassionant —talment que és una de les poques novel·les actuals que es faria escoltar llegida en veu alta— però sense contemplacions, per tal d'arribar pels camins del pensament a l'anàlisi «racional» d'una realitat: de les causes, dels moviments, dels encadenaments que regeixen les accions de la vida i fins i tot dels comentaris que les accions susciten. Poeta i moralista, Miquel Angel Riera fa sorgir el protagonista del sofriment i no a l'inrevés: l'home és la víctima, malgrat ell mateix, d'unes situacions que l'ultrapassen i per a les quals no té explicació. Tot li és rebel. Iió en la impotència, sense ajupiment. Només la «catàstrofe» final —en termes grecs— li

fa abaixar el cap. Llavors, quan ja no hi pot haver cap més reacció, ni en bé ni en mal, quan l'actitud moral és, en suma, anul·lada, pròpia d'un home inerme, la novel·la és acabada.

Perquè el novel·lista aconsegueix que el protagonista, un propietari rural, ens faci veure la guerra com un episodi, mentre que les seves qüestions personals i sovint íntimes, ens les fa sentir com una guerra. Per a l'amo En Cosme totes les morts no són res al costat de les seves de morts: del fill «abans» de la novel·la i del germà cap a la fi, causa del desenllaç. Hi ha encara la mort de l'amor conjugal i de la casa pairal. A la fi de tot, la mort dels records i de la capacitat de recordar són fets tinguts per alliberadors, cap a la solitud perfecta, cap el que l'autor anomena «l'endemà de mai». Perquè l'amo En Cosme no morirà «qual cal», sinó com la gent vella es mor, és a dir, quan «serà la seva hora». La pietat no vol una mort jove, com la cruel novel·la anterior, i en L'endemà de mai el novel·lista imposa al seu cepat personatge una poderosa mort vella, amb temps per a la compassió. El temps juga, també, a favor del novel·lista que així pot tancar, si s'ho proposa, tot el cicle, l'esplèndid conjunt de tres novel·les, independents i relacionades.

Mentrestant, la rigorosa construcció de la novel·la s'afegeix a la qualitat del text, a mesura que llegim. Fins i tot, episodis que podríem considerar intercalats en el procés narratiu —com el de l'home que tenia fama de llegir fins tard (pàgs. 107-122)— es justifiquen sols, a part llur relació amb el conjunt i la significació que els pot ésser atribuïda dins la «matèria» de Mallorca en general, per llur qualitat narrativa. Hem de creure, doncs, que la novel·la s'aguantaria per la sola força de l'estil. Miquel Angel Riera ens deixa amb una impressió de lliçó magistral, preparada, llargament treballada, però sentida. Encara més: la profunditat de l'anàlisi ens interessa en qualsevol moment, pel contingut i pel pensament de l'autor, fins al punt que la més consolidada essor dramàtica no ens apassiona tant pels fets i per les accions com pel comentari que els fets i les accions susciten i pel tracte que l'escriptor els dona. Hi ha un relleu vell, reposat i dolorós que no es deixa trivialitzar per la immediatesa, per molt que sigui enorme el que s'esdevé en l'immediat. Hi ha pàgines i pàgines —ja en el primer capítol, per exemple (pàgs 10 i 13)— que ens farien subscriure el que escrivia André Breton, com de passada: «C'est sérieux, la patine»; i aquesta virtut impalpable de donar opacitat als fets vius s'estén per l'interior dels personatges de primer pla i en diversa mesura per l'envoltori llur, amb la «pietas» llatina d'una banda i l'esguard proustià del temps per l'altra. Entremig, passa la ferotge maltempada de la realitat, de la qual els testimonis són de tot mena, des de Bernanos a Josep Masot. Per a Miquel Angel Riera la matèria de Mallorca no és un pretext, certament, car s'identifica amb el dolor. Tanmateix, jo diria que per l'estudi dels caràcters i l'aprofundiment analític en la realitat, l'escriptor supera encara en possibilitats els propòsits de la seva excel·lent novel·la.

Joan Triadú